

Педагогічні науки

УДК 376.1:376.3-056.263

Платова Ксенія Сергіївна

*педагог інклюзивної освіти, учитель початкових класів,
корекційний педагог*

*Сфера професійних та наукових інтересів: інклюзивне навчання,
педагогічна корекція, робота з дітьми з порушеннями слуху та мовлення*

Platova Kseniia

Inclusive education specialist, primary school teacher, correctional pedagogue

*Areas of professional and research interest include:
inclusive education, pedagogical correction, and work with children with
hearing and speech impairments
ORCID: 0009-0008-0551-068X*

**РОЗВИТОК КОМУНІКАТИВНИХ НАВИЧОК У ШКОЛЯРІВ З
ПОРУШЕННЯМ СЛУХУ ЯК ПРІОРИТЕТНИЙ НАПРЯМОК
КОРЕКЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНОГО СУПРОВОДУ В
ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
THE DEVELOPMENT OF COMMUNICATION SKILLS IN
SCHOOLCHILDREN WITH HEARING IMPAIRMENT AS A
PRIORITY DIRECTION OF CORRECTIVE-PEDAGOGICAL
SUPPORT IN AN INCLUSIVE ENVIRONMENT**

***Анотація.** Актуальність. Актуальність дослідження зумовлена пріоритетністю інклюзивної освіти в Україні та специфічними викликами, пов'язаними із забезпеченням якісного навчання школярів з порушенням слуху (ШЗПС). Порушення слуху як первинний сенсорний дефект призводить до комплексних вторинних відхилень у мовленнєвому, когнітивному та соціально-комунікативному розвитку. Здатність до*

ефективної комунікації є фундаментом для навчання, соціалізації та подальшої інтеграції в суспільство, що робить розвиток комунікативних навичок у цієї категорії дітей пріоритетним напрямком корекційно-педагогічного супроводу в інклюзивному середовищі. Проте на практиці існує суттєва суперечність між законодавчо закріпленою метою інклюзії та недостатньою методичною забезпеченістю педагогічних колективів для її реалізації. Існуючі наукові розробки, як правило, зосереджуються на окремих методах роботи, тоді як потреба в їх системній інтеграції у цілісну модель, адаптовану до умов сучасної інклюзивної школи, залишається незадоволеною.

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розроблення концептуальних засад комплексної моделі корекційно-педагогічного супроводу, спрямованої на розвиток комунікативних навичок у ШЗПС в умовах інклюзивного навчання.

Методологія. На основі аналізу актуальних вітчизняних досліджень з проблеми було визначено, що ефективний розвиток комунікативних навичок у ШЗПС вимагає комплексного, багатовимірного впливу.

Результати. Було відокремлено чотири ключові, взаємопов'язані напрями корекційно-педагогічного супроводу: 1) розвиток "soft skills" та безпосередніх комунікативних компетенцій через ігрові методики; 2) психофізична корекція та сенсорна інтеграція для покращення рівноваги, координації та впевненої поведінки; 3) інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) для мотивації та індивідуалізації навчання; 4) системна партнерська взаємодія з батьками та міждисциплінарна співпраця фахівців. На цій основі була розроблена авторська структурна модель корекційно-педагогічного супроводу. Модель включає цільові орієнтири, принципи реалізації, визначення ключових суб'єктів (вчитель-інклюд, корекційний педагог, батьки, однокласники) та їх функцій, послідовність етапів роботи (діагностико-проектувальний,

реалізаційно-корекційний, рефлексивно-оцінний) та комплекс критеріїв ефективності. Для кожного з чотирьох напрямів моделі було конкретизовано основні методи та форми роботи з посиланням на емпіричні докази їхньої ефективності з наукових джерел. Окремо було запропоновано схему організації гібридного (офлайн/онлайн) корекційно-педагогічного супроводу, що дозволяє адаптувати модель до кризових умов, зокрема до можливості дистанційного навчання.

Отримані результати дозволяють констатувати, що запропонована модель є науковим синтезом та систематизацією існуючих розрізнених підходів. Вона інтегрує дані про ефективність ігрових методів для розвитку соціальної взаємодії, висновки про критичну роль корекції психофізичних функцій для участі в колективних активностях, докази цінності ІКТ для індивідуалізації та принципи сімейноцентрованості. У порівнянні з дослідженнями, що розглядають ці аспекти ізольовано, представлена модель пропонує цілісне рішення, що відповідає принципу взаємозв'язку всіх сфер розвитку дитини. Модель також розвиває ідеї щодо використання цифрових інструментів та підтримки батьків у кризових умовах, переводячи їх у практичну площину конкретного організаційно-технологічного механізму. Достовірність теоретичних основ моделі підтверджується посиланнями на актуальні емпіричні дослідження. Головним обмеженням є теоретико-моделюючий характер роботи, що визначає необхідність її подальшої експериментальної апробації.

Висновки. Розвиток комунікативних навичок у школярів з порушенням слуху в інклюзивному середовищі є комплексним завданням, що вимагає одночасного впливу на комунікативну, когнітивно-мисленнєву, емоційно-вольову та психофізичну сфери. Ефективність корекційно-педагогічного супроводу може бути значно підвищена шляхом інтеграції різнобіжних, але емпірично підтверджених методів (ігрових, фізико-корекційних, ІКТ-орієнтованих) у єдину систему, побудовану на засадах

міждисциплінарності та партнерства з сім'єю. Розроблена структурна модель представляє собою теоретично обґрунтований алгоритм дій для всіх суб'єктів інклюзивного освітнього процесу, що забезпечує послідовність, цілеспрямованість та системність роботи. Модель має адаптивний потенціал та може бути реалізована в гібридному форматі, що є критично важливим для забезпечення безперервності освіти та підтримки дитини в умовах соціальної нестабільності. Перспективи подальших досліджень полягають у експериментальній перевірці ефективності моделі, розробці на її основі практико-орієнтованих цифрових ресурсів для педагогів і батьків, а також у вивченні впливу такого супроводу на довгострокові результати соціальної адаптації учнів з порушеннями слуху.

Таким чином, стаття вносить внесок у розвиток теорії та методики інклюзивної освіти шляхом інтеграції наявних знань у цілісну модель корекційно-педагогічного супроводу, спрямовану на ключовий аспект розвитку дитини з порушенням слуху – формування комунікативних навичок.

Ключові слова: комунікативні навички, інклюзивна освіта, школярі з порушенням слуху, інклюзивна освіта, корекційно-педагогічний супровід.

Summary. Relevance. The relevance of the study is determined by the priority of inclusive education in Ukraine and the specific challenges associated with ensuring quality education for schoolchildren with hearing impairment (SHI). Hearing impairment as a primary sensory defect leads to complex secondary deviations in speech, cognitive, and socio-communicative development. The ability to communicate effectively is the foundation for learning, socialisation, and further integration into society, making the development of communication skills in this category of children a priority direction of corrective-pedagogical support in an inclusive environment.

However, in practice, there is a significant contradiction between the legislatively enshrined goal of inclusion and the insufficient methodological provision of teaching staff for its implementation. Existing scientific developments typically focus on individual methods of work, whereas the need for their systematic integration into a holistic model adapted to the conditions of a modern inclusive school remains unmet.

The aim of the article is the theoretical substantiation and development of the conceptual foundations of a comprehensive model of corrective-pedagogical support aimed at developing communication skills in SHI in the conditions of inclusive education.

Methodology. Based on the analysis of current domestic research on the problem, it was determined that the effective development of communication skills in SHI requires a comprehensive, multidimensional impact.

Results. Four key, interrelated directions of corrective-pedagogical support were identified: 1) the development of "soft skills" and direct communication competencies through play-based methods; 2) psychophysical correction and sensory integration to improve balance, coordination, and confident behaviour; 3) the integration of information and communication technologies (ICT) for motivation and individualisation of learning; 4) systematic partnership interaction with parents and interdisciplinary collaboration of specialists. On this basis, an original structural-content model of corrective-pedagogical support was developed. The model includes target orientations, principles of implementation, identification of key subjects (inclusion teacher, corrective pedagogue, parents, classmates) and their functions, the sequence of work stages (diagnostic-design, implementation-corrective, reflective-evaluative) and a set of effectiveness criteria. For each of the four directions of the model, the main methods and forms of work were specified with references to empirical evidence of their effectiveness from scientific sources. Separately, a scheme for organising hybrid (offline/online) corrective-pedagogical support was proposed,

allowing the model to be adapted to crisis conditions, in particular to the possibility of distance learning.

The obtained results allow us to state that the proposed model is a scientific synthesis and systematisation of existing disparate approaches. It integrates data on the effectiveness of play-based methods for developing social interaction, conclusions about the critical role of correcting psychophysical functions for participation in collective activities, evidence of the value of ICT for individualisation, and the principles of family-centredness. Compared to studies that consider these aspects in isolation, the presented model offers a holistic solution that corresponds to the principle of interconnection of all spheres of child development. The model also develops ideas regarding the use of digital tools and parental support in crisis conditions, translating them into the practical plane of a specific organisational-technological mechanism. The reliability of the theoretical foundations of the model is confirmed by references to current empirical research. The main limitation is the theoretical-modelling nature of the work, which determines the need for its further experimental testing.

Conclusions. The development of communication skills in schoolchildren with hearing impairment in an inclusive environment is a complex task that requires simultaneous impact on the communicative, cognitive-thinking, emotional-volitional, and psychophysical spheres. The effectiveness of corrective-pedagogical support can be significantly increased by integrating diverse but empirically proven methods (play-based, physical-corrective, ICT-oriented) into a single system built on the principles of interdisciplinarity and partnership with the family. The developed structural-content model represents a theoretically substantiated algorithm of actions for all subjects of the inclusive educational process, ensuring the sequence, purposefulness, and systematic nature of the work. The model has adaptive potential and can be implemented in a hybrid format, which is critically important for ensuring the continuity of education and support for the child in conditions of social instability. The

prospects for further research lie in the experimental verification of the model's effectiveness, the development of practice-oriented digital resources for teachers and parents based on it, as well as in studying the impact of such support on the long-term results of social adaptation of students with hearing impairments.

Thus, the article contributes to the development of the theory and methodology of inclusive education by integrating existing knowledge into a holistic model of corrective-pedagogical support aimed at a key aspect of the development of a child with hearing impairment – the formation of communication skills.

Key words: *communication skills, inclusive education, schoolchildren with hearing impairment, corrective-pedagogical support.*

Постановка проблеми. Впровадження інклюзивної освіти в Україні є пріоритетним напрямом державної політики, спрямованим на забезпечення рівних освітніх можливостей для всіх дітей, незалежно від їх особливих потреб. Однією з ключових груп, яка потребує спеціально організованого підходу в умовах інклюзії, є школярі з порушеннями слуху (ШЗПС). Порушення слуху як первинний сенсорний дефект детермінує комплексні вторинні відхилення, що торкаються мовленнєвого, когнітивного, соціально-емоційного та комунікативного розвитку. Здатність до ефективної комунікації становить фундамент для навчання, соціалізації та подальшої професійної реалізації особистості. Саме тому розвиток комунікативних навичок у ШЗПС визнається пріоритетним завданням корекційно-педагогічного супроводу.

Аналіз сучасних вітчизняних досліджень [1, 3, 4, 6] свідчить про активний науковий пошук у цій галузі. Науковці вивчають особливості психічного розвитку таких дітей [4], досліджують ефективність ігрових методів [1, 3], інноваційних технологій [6] та інших підходів до формування комунікативної компетентності. Однак, незважаючи на наявні наукові

розробки, на практичному рівні залишаються гострими низка суперечностей та невирішених проблем.

Перша суперечність полягає у дисбалансі між законодавчо закріпленою ціллю повноцінної інклюзії ШЗПС та недостатньою методичною та технологічною забезпеченістю педагогічних колективів для її реалізації. Багато педагогів загальноосвітніх шкіл не володіють спеціальними знаннями про особливості розвитку та комунікації дітей з порушенням слуху, а також конкретними методами розвитку їх комунікативних навичок у змішаному класі [3, 12].

Друга суперечність витікає зі складності та багатоаспектності самого поняття “комунікативні навички” стосовно ШЗПС. У їх формуванні мають бути інтегровані не лише традиційні логопедичні та педагогічні прийоми роботи над мовленням, але й підходи, спрямовані на розвиток емоційного інтелекту, навичок командної взаємодії, критичного мислення (“soft skills”) [1], а також корекція пов’язаних психофізичних особливостей, таких як порушення рівноваги та координації, які можуть впливати на соціальну поведінку [2, 4, 9].

Третя проблема полягає у фрагментарності запропонованих рішень. Більшість досліджень зосереджено на окремих, хоч і ефективних, методах (ігри, ІКТ, фізична корекція) [1, 2, 6, 8], тоді як питання їхньої системної інтеграції в єдину модель корекційно-педагогічного супроводу в конкретних умовах інклюзивного класу залишається недоробленим. Відсутність цілісної, структурованої моделі, що поєднує різнобічні підходи з чітко визначеними ролями педагога, корекційного фахівця та батьків, ускладнює планування та реалізацію послідовної роботи.

Четверта проблема полягає в адаптації наявних методик до викликів сучасності, зокрема до можливості дистанційного або гібридного навчання, необхідність у якому посилилася в умовах воєнного стану [11]. Виникає нагальне питання: як забезпечити безперервність та ефективність розвитку

комунікативних навичок у ШЗПС у ситуації, коли пряма взаємодія обмежена?

Таким чином, проблема дослідження формулюється як необхідність наукового обґрунтування та розробки комплексної моделі корекційно-педагогічного супроводу, спрямованої на розвиток комунікативних навичок у школярів з порушенням слуху в умовах інклюзивного освітнього середовища, яка б інтегрувала різнобічні підходи (психолого-педагогічні, ігрові, ІКТ-орієнтовані, фізично-корекційні) та була адаптована до сучасних соціальних викликів. Вирішення цієї проблеми є запорукою реалізації права дітей з порушенням слуху на якісну освіту та повноцінну соціальну інтеграцію.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку комунікативних навичок у школярів з порушеннями слуху (ШЗПС) залишається однією з найбільш актуальних у галузі корекційної педагогіки та інклюзивної освіти. Порушення слуху, як серйозний сенсорний дефект, призводить до обмежень у сприйнятті мовлення, формуванні мовленнєвих функцій, а отже, і до суттєвих труднощів у комунікації, що безпосередньо впливає на процеси соціалізації, пізнавальну діяльність і загальний психічний розвиток дитини [4]. Сучасні дослідження комплексно розкривають різні аспекти цієї проблеми, пропонуючи нові підходи до її вирішення.

Значну увагу науковців приділено вивченню стану комунікативної сфери у дітей з особливими освітніми потребами (ООП). Дослідження Дорожко І., Малихіної О. та Туріщевої Л. показало недостатній рівень сформованості комунікативних умінь у молодших школярів інклюзивних класів, куди входять і діти з порушенням слуху [4]. Аналогічні результати отримані Висоцькою А. та Чайкою С. щодо дітей з інтелектуальними порушеннями, що підтверджує універсальність комунікативних дефіцитів для різних категорій дітей з ООП та потребу в цілеспрямованій роботі [1].

Ці роботи підкреслюють, що саме комунікативні навички є фундаментом для успішної соціалізації дитини в умовах інклюзії.

Важливим напрямком сучасних досліджень є пошук та апробація ефективних методів і технологій корекційно-розвивального впливу. Зокрема, доведено ефективність ігрових методів. Так, Туріщева Л. та ін. розробили та впровадили авторську програму розвитку “soft skills” (до яких входять і комунікативні вміння) у підлітків з порушенням слуху на основі використання логічних, стратегічних та кооперативних настільних ігор [12]. Туріщева Л. В. та Малихіна О. Є. довели, що ігрова діяльність, що включає сюжетно-рольові ситуації, театралізацію та настільні ігри, суттєво сприяє розвитку комунікативних умінь як у дітей з ООП, так і у нормотипових однолітків, покращуючи їх взаємодію в інклюзивному середовищі [11]. Для дітей із затримкою психічного розвитку, які часто мають схожі комунікативні труднощі, ефективним засобом сенсорної інтеграції – важливої передумови для комунікації – визнані спеціальні головоломки [11].

Сучасність диктує необхідність інтеграції інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ) у корекційну роботу. Лещій Н. наголошує, що використання мультимедійних програм, мобільних додатків (наприклад, Live Transcribe), онлайн-ігор та інтерактивних платформ значно підвищує мотивацію та ефективність розвитку мовлення і комунікативних навичок у ШЗПС, забезпечуючи індивідуалізацію та інтерактивність навчання [6]. Цей підхід розширює традиційні методи корекційно-педагогічного супроводу.

Дослідження також акцентують увагу на важливості комплексного підходу, що враховує взаємозв'язок психофізичних особливостей дитини. Робота Трояновської М. М. підкреслює, що порушення слуху супроводжуються специфічними рисами психічного розвитку (сповільнення формування мовлення, зниження пізнавальної активності), які безпосередньо впливають на рухову активність, координацію, рівновагу,

що, у свою чергу, може обмежувати соціальну взаємодію [10]. Носко М. та Трояновська М. емпірично довели, що учні з порушенням слуху мають низькі біомеханічні показники рівноваги порівняно з нормотиповими однолітками, що обумовлено, серед іншого, функціонуванням вестибулярного апарату [8]. Гопей М. та ін. також констатують відхилення в морфологічному статусі та руховій підготовленості дітей з вадами слуху, що впливає на якість їх життя та потенційну участь у групових активностях [2]. Це вказує на необхідність інтеграції фізичної реабілітації та корекції рухових функцій у загальну систему супроводу для покращення адаптації та комунікативних можливостей дитини.

Особливу актуальність в сучасних умовах набувають питання раннього втручання та підтримки сім'ї. Жук В. визначає ранню педагогічну допомогу дітям з порушеннями слуху як багатовекторну, сімейноцентровану діяльність, спрямовану на розвиток усіх ліній розвитку, включаючи комунікативні навички, через навчання батьків [5]. Обухова Н. та Клопота Є. у контексті воєнного стану в Україні відокремили соціально-психологічні та освітні запити батьків таких дітей, підкресливши потребу в розробці національних програм онлайн-супроводу, інтегрованих інформаційних платформ та міждисциплінарних команд підтримки [9]. Це свідчить про потребу розвитку системи дистанційного та гібридного корекційно-педагогічного супроводу.

Не менш важливим є забезпечення професійної комунікації з ШЗПС у різних соціальних інституціях. Литовченко В. розробив Telegram чат-бот для формування комунікативної компетентності лікарів у роботі з пацієнтами з порушеннями слуху, що вказує на потребу в подібних інструментах і для педагогічної спільноти [7]. Дмитрієва О. досліджувала вплив особливостей комунікації та взаємодії з педагогами і батьками на розвиток особистості молодших школярів з порушеннями слуху, що

підкреслює роль педагогічного супроводу у створенні сприятливого комунікативного середовища [3].

Незважаючи на значний масив досліджень, залишаються недостатньо розробленими питання систематизації та інтеграції різнобічних підходів до розвитку комунікативних навичок у ШЗПС саме в умовах інклюзивної освіти. Зокрема, потребує подальшого наукового обґрунтування комплексна модель корекційно-педагогічного супроводу, яка б органічно поєднувала: 1) ігрові методики (настільні, сюжетно-рольові ігри); 2) інноваційні ІКТ-інструменти; 3) засоби фізичної корекції (вправи на рівновагу, координацію) з урахуванням зв'язку психофізичного розвитку та комунікації; 4) механізми ефективної взаємодії всіх учасників інклюзивного освітнього процесу (діти, педагоги, батьки, спеціалісти); 5) адаптацію цих підходів до кризових умов (наприклад, дистанційний формат). Також недостатньо вивчені питання створення конкретних практико-орієнтованих інструментів (подібно до медичного чат-бота) для безпосередньої підтримки педагогів інклюзивних класів у розвитку комунікативних навичок у ШЗПС. Саме цим невирішеним аспектам загальної проблеми та присвячується дана стаття.

Формулювання цілей статті. Відповідно до викладеної проблеми, метою даної статті є теоретичне обґрунтування та розроблення концептуальних засад комплексного корекційно-педагогічного супроводу, орієнтованого на розвиток комунікативних навичок у школярів з порушенням слуху в умовах інклюзивного навчання.

Для досягнення заявленої мети в дослідженні ставляться наступні завдання:

1. Систематизувати та проаналізувати сучасні наукові підходи та емпіричні дані щодо особливостей комунікативного розвитку школярів з порушенням слуху та ефективних методів його корекції в контексті інклюзивної освіти на основі огляду актуальних джерел [1-12].

2. На основі критичного аналізу літератури відокремити та обґрунтувати ключові компоненти (напрями, принципи, умови) моделі корекційно-педагогічного супроводу розвитку комунікативних навичок у цієї категорії дітей, зокрема: інтеграцію методів розвитку "soft skills" [1, 3], застосування інноваційних ІКТ [6], корекцію психофізичних особливостей [2, 4, 9] та залучення батьків [7, 11].

3. Розробити структурну модель корекційно-педагогічного супроводу розвитку комунікативних навичок у школярів з порушенням слуху в інклюзивному середовищі, що передбачає послідовність етапів роботи (діагностико-проектувальний, реалізаційно-корекційний, рефлексивно-оцінний), визначення змісту діяльності кожного суб'єкта супроводу (вчитель-інклюз, корекційний педагог, батьки) та інтеграцію різнобічних методів у єдиний процес.

4. Сформулювати практичні рекомендації щодо впровадження запропонованої моделі, включаючи аспекти адаптації до кризових умов (дистанційний формат) [11], створення інформаційно-методичного забезпечення для педагогів [10] та організації міждисциплінарної взаємодії.

Реалізація цих завдань дозволить запропонувати науково обґрунтований, системний підхід до вирішення актуальної педагогічної проблеми, що спрямований на підвищення ефективності інклюзивної освіти для дітей з порушеннями слуху.

Виклад основного матеріалу дослідження. На основі аналізу наукових джерел [1-12] можна констатувати, що ефективний розвиток комунікативних навичок у школярів з порушенням слуху (ШЗПС) в інклюзивному середовищі не може бути зведений до окремих логопедичних вправ. Він потребує комплексного, багатовимірного впливу, що враховує всі аспекти розвитку дитини та особливості інклюзивної взаємодії.

Основою запропонованої моделі є принцип інтегрованого комунікативного розвитку, що розглядає комунікацію не ізольовано, а у

взаємозв'язку з когнітивною, емоційно-вольовою, соціальною та психофізичною сферами особистості [4, 9]. Цей принцип реалізується через синтез чотирьох взаємопов'язаних напрямів корекційно-педагогічного супроводу:

1. Розвиток "soft skills" та безпосередніх комунікативних компетенцій: спрямований на формування емоційного інтелекту, навичок співпраці, критичного мислення, лідерських якостей та вербальних/невербальних засобів спілкування через ігрові методики, зокрема настільні та сюжетно-рольові ігри [1, 3].

2. Психофізична корекція та сенсорна інтеграція: має на меті покращення рівноваги, координації рухів, просторових уявлень, що є важливою передумовою для впевненої поведінки та ефективної невербальної комунікації в соціальному середовищі, через спеціальні фізичні вправи та сенсорні ігри [2, 4, 8, 9].

3. Інтеграція інформаційно-комунікаційних технологій (ІКТ): забезпечує мотивацію, індивідуалізацію та доступність навчання за допомогою спеціалізованих додатків, інтерактивних платформ і онлайн-ігор, що розвивають мовленнєві навички та альтернативні способи комунікації [6, 10].

4. Системна партнерська взаємодія з батьками та міждисциплінарна співпраця: передбачає активне залучення сім'ї в корекційно-розвивальний процес, навчання батьків ефективним стратегіям спілкування та формування міждисциплінарних команд (педагог, корекційний фахівець, психолог) [7, 11].

Інтеграція цих напрямів у єдину модель представлена на рис. 1.

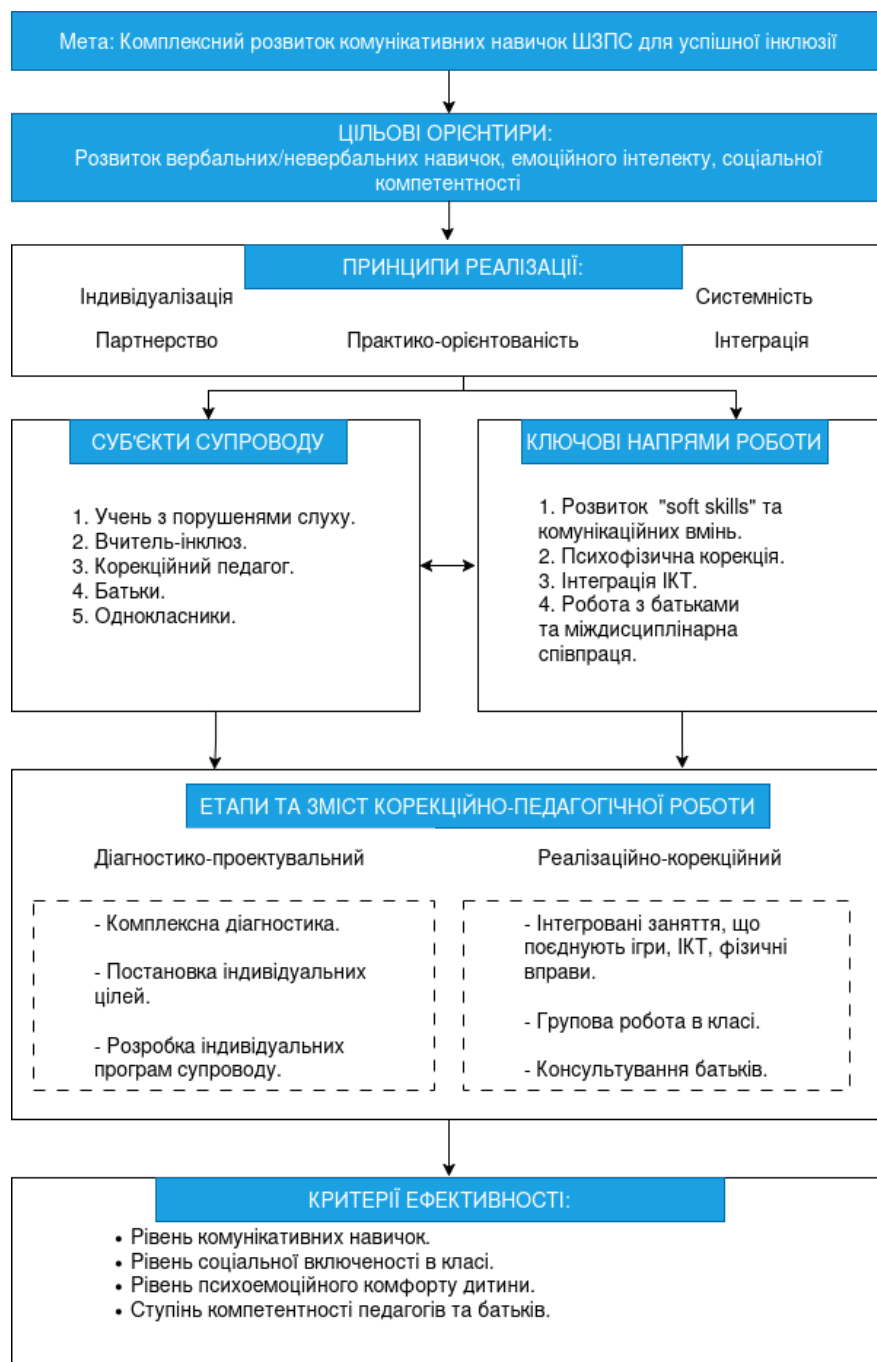

Рис. 1. Структурна модель корекційно-педагогічного супроводу розвитку комунікативних навичок у ШЗПС в інклюзивному середовищі

Джерело: розроблено на основі [1-12]

Модель відображає системний підхід, де мета досягається через реалізацію чотирьох ключових напрямів роботи, що взаємодіють між собою та з усіма суб'єктами освітнього процесу. Діяльність організована послідовно через етапи від діагностики до реалізації, а результати оцінюються за комплексом критеріїв.

Реалізація напрямів моделі потребує конкретних методів та форм роботи. Їх узагальнено в табл. 1 з посиланням на емпіричні докази їх ефективності.

Таблиця 1

Методи та форми реалізації ключових напрямів корекційно-педагогічного супроводу

Напрямок роботи	Основні методи та форми	Обґрунтування ефективності (за даними досліджень)	Приклад практичної реалізації в інклюзивному класі
1. Розвиток "soft skills" та комунікативних умінь	Настільні ігри (кооперативні, стратегічні, логічні); сюжетно-рольові та театралізовані ігри; створення комунікативних ситуацій.	Ігрові методи сприяють активізації спілкування, розвитку емоційного інтелекту, вміння працювати в команді та вирішувати конфлікти [1, 3].	Проведення "години спілкування" раз на тиждень з використанням кооперативних настільних ігор для всієї інклюзивної групи, де мета досягається лише спільною дією.
2. Психофізична корекція	Вправи на рівновагу та координацію (з використанням стабілоплатформи/ елементів); рухливі ігри з чіткими візуальними сигналами; сенсорні головоломки.	Систематичні вправи покращують біомеханічні показники рівноваги, що позитивно впливає на впевненість, координацію та здатність концентруватися під час спілкування [2, 4, 8].	Включення в розминку на уроці фізкультури або на перерві комплексу коротких вправ на стійкість та просторову орієнтацію, адаптованих для всіх дітей.
3. Інтеграція ІКТ	Використання додатків для розпізнавання/ синтезу мовлення (Live Transcribe); логопедичні онлайн-платформи з ігровими завданнями;	ІКТ забезпечують індивідуальний темп, візуалізацію мовленнєвих процесів, підвищують мотивацію, сприяють формуванню	Використання планшета з додатком-комунікатором під час групових обговорень для швидкого відображення текстового дубляжу для ШЗПС.

Напрямок роботи	Основні методи та форми	Обґрунтування ефективності (за даними досліджень)	Приклад практичної реалізації в інклюзивному класі
	інтерактивні вправи для розвитку слухового сприйняття.	правильного мовленнєвого ритму [6].	
4. Робота з батьками та міждисциплінарна співпраця	Тематичні онлайн-зустрічі (вебінари) для батьків; створення інформаційних чат-ботів або гайдів; спільні практичні заняття (батько-дитина); регулярні наради команди спеціалістів.	Партнерська модель та навчання батьків є ключем до успіху раннього втручання та послідовності роботи вдома [7, 11]. Чат-боти є зручним інструментом поширення знань [10].	Розроблення серії коротких відеоінструкцій для батьків "Ігри для розвитку спілкування вдома" та створення Telegram-каналу для оперативного обміну інформацією між педагогами та сім'ями.

Джерело: розроблено на основі [1-12]

Важливим аспектом моделі є організація діяльності міждисциплінарної команди. Ролі та функції її ключових учасників узагальнені в табл. 2.

Таблиця 2

Ролі та функції суб'єктів корекційно-педагогічного супроводу в інклюзивному середовищі

Суб'єкт супроводу	Основні функції у розвитку комунікативних навичок ШЗПС	Форми взаємодії з іншими суб'єктами
Вчитель-інклюз (класний керівник, предметник)	Створення інклюзивної атмосфери в класі; організація групової роботи та комунікативних ситуацій; адаптація навчального матеріалу (візуальні опори, чіткі інструкції).	Координує роботу команди; отримує консультації від корекційного педагога; залучає батьків до життя класу; організовує взаємодію між учнями.
Корекційний педагог (сурдопедагог, логопед)	Проведення спеціальної діагностики; розробка та проведення інтегрованих занять (з використанням методів з табл. 1); консультування вчителів та батьків.	Складає індивідуальну програму розвитку; проводить спільні заняття з вчителем; надає вчителю та батькам методичні матеріали.
Батьки	Закріплення навичок у побутових ситуаціях; створення	Активно співпрацюють з командою, відвідують

Суб'єкт супроводу	Основні функції у розвитку комунікативних навичок ШЗПС	Форми взаємодії з іншими суб'єктами
	комунікативного мовного середовища вдома; емоційна підтримка дитини.	консультації; інформують педагогів про успіхи та труднощі; допомагають в організації ігрової діяльності.
Однокласники (нормотипові учні)	Виконують роль комунікативних партнерів і моделей; забезпечують соціальне прийняття та підтримку.	Беруть участь у парній та груповій роботі, спільних іграх та проектах, організованих вчителем.

Джерело: розроблено на основі [1-12]

Організаційно-технологічний аспект реалізації моделі в умовах сучасної української школи, зокрема з урахуванням викликів воєнного часу, потребує гнучкості та використання гібридних форматів. На рис. 2 представлено схему організації такого процесу.

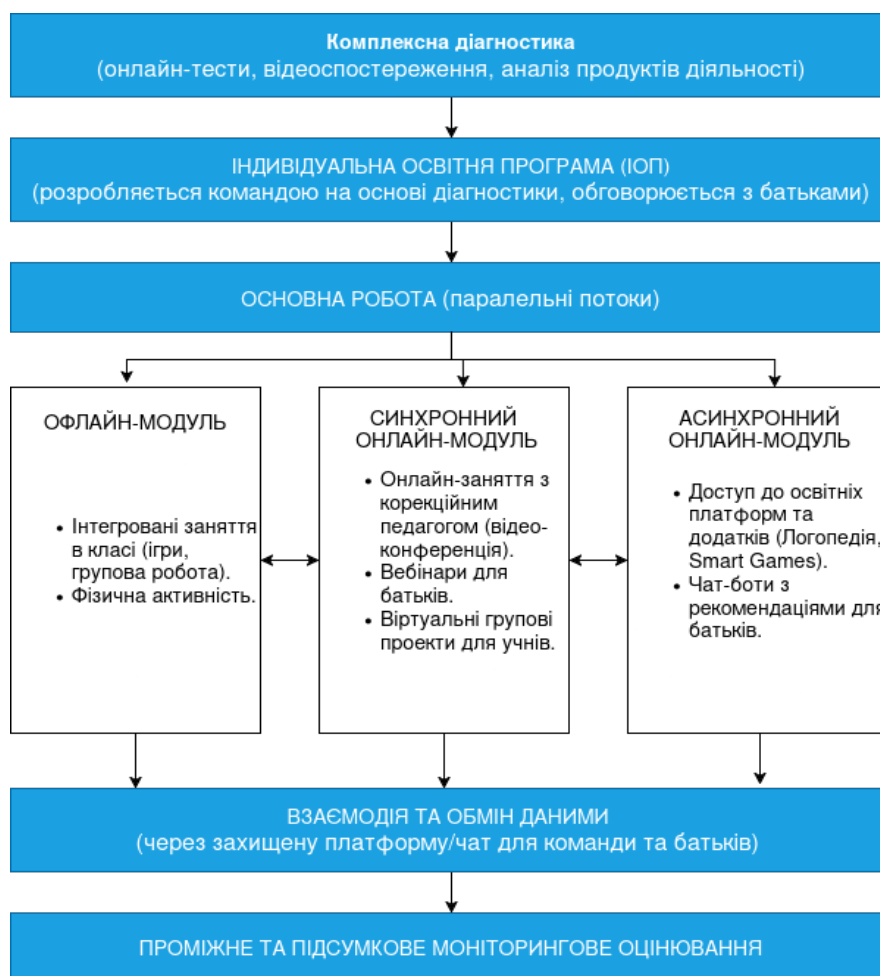

Рис. 2. Схема організації гібридного корекційно-педагогічного супроводу (офлайн/онлайн)

Джерело: розроблено на основі [1-12]

Схема ілюструє гнучкий підхід до організації супроводу, де традиційна офлайн-робота в класі поєднується з синхронними онлайн-заняттями (для періодів дистанційного навчання чи консультування) та асинхронним робочим середовищем (платформи, чат-боти). Всі модулі взаємопов'язані, а комунікація між усіма учасниками підтримується через єдиний інформаційний канал.

Отже, представлена модель та її структурно-технологічні компоненти пропонують системну відповідь на виклики, поставлені у проблемній частині статті. Вона дозволяє інтегрувати розбіжні, але емпірично підтверджені методи [1-12] в цілісну програму дій, адаптовану до реальних умов інклюзивної освіти в Україні, включаючи кризові ситуації. Реалізація моделі передбачає активну роль всіх суб'єктів освітнього процесу та спрямована на досягнення конкретного результату – формування в ШЗПС комунікативних навичок, необхідних для академічних успіхів та повноцінного соціального життя.

Висновки. На основі проведеного аналізу та теоретичного моделювання можна сформулювати низку висновків, що розкривають наукову новизну та практичну цінність представленого дослідження. Аналіз останніх досліджень [1-12] підтверджує, що розвиток комунікативних навичок у школярів з порушенням слуху (ШЗПС) є багатоаспектним завданням, що потребує впливу на когнітивну, емоційно-вольову, соціальну та психофізичну сфери. Однак більшість наявних наукових розробок, окремо взятих, зосереджуються на окремих, хоча й ефективних, методах: ігрових [1, 3], фізично-корекційних [2, 8], інформаційно-комунікаційних [6] або організаційно-середовищних [7, 11].

Це дослідження робить крок уперед, інтегруючи різні підходи в єдину концептуальну модель, що дозволяє подолати фрагментарність і запропонувати системне рішення, яке відповідає принципу цілісності особистісного розвитку дитини.

Запропонована структурна модель корекційно-педагогічного супроводу (рис. 1) не є сукупністю окремих методів, а є їх науковим синтезом на основі принципу взаємодоповнюваності. Вона об'єднує: дані про ефективність розвитку "soft skills" через гру для покращення соціальної взаємодії; висновки про критичну роль психофізичної корекції (рівноваги, координації) для впевненої поведінки та участі в колективних активностях; докази високої мотиваційної та дидактичної цінності ІКТ для індивідуалізації розвитку мовлення та комунікації; принципи сімейноцентрованості та міждисциплінарності, визнані ключовими для успіху будь-якого втручання.

Таким чином, отриманий результат поглинає та структурує існуючі знання, розміщуючи їх у логічній системі з чітко визначеними цілями, етапами, ролями суб'єктів та критеріями ефективності.

Розроблена модель має вбудований потенціал до адаптації, що підтверджується схемою гібридного супроводу (рис. 2). Це дозволяє порівняти її з дослідженнями, які лише констатують потреби батьків у кризових умовах, або описують окремі цифрові інструменти. Розроблена модель пропонує конкретний механізм реалізації цих потреб та інструментів у єдиному освітньому просторі. Модель передбачає використання як традиційних офлайн-методів, так і онлайн-форматів (вебінари для батьків, чат-боти, спеціалізовані платформи), що забезпечує її життєздатність та актуальність в умовах нестабільності.

Перспективи подальших досліджень лежать у площині експериментальної верифікації та розширення запропонованого підходу:

1. Проведення педагогічного експерименту з впровадження розробленої моделі в умовах кількох інклюзивних шкіл для кількісної та якісної оцінки її ефективності. Критерії оцінки мають включати не лише рівень мовленнєвого розвитку ШЗПС, але й показники їх соціальної

інтегрованості (за даними соціометрії), рівень комунікативної компетентності педагогів та задоволеність батьків.

2. Створення на основі моделі практико-орієнтованого цифрового продукту – наприклад, веб-платформи або мобільного додатку для педагогів та батьків, що містив би банк інтегрованих занять, інструкцій щодо вправ, шаблони для спостереження та комунікації.

3. Вивчення ефективності програм підвищення кваліфікації для вчителів-інклюзів та корекційних педагогів, побудованих на засадах запропонованої інтегрованої моделі, з акцентом на формування вмінь командної роботи та використанні гібридних технологій.

4. Визначення впливу раннього та системного корекційно-педагогічного супроводу за інтегрованою моделлю на довгострокові результати ШЗПС, такі як успішність у професійному самовизначенні та соціальну адаптацію в дорослому житті.

Таким чином, дана стаття вносить внесок у структуру педагогічних знань шляхом систематизації та інтеграції розрізнених підходів до розвитку комунікативних навичок у ШЗПС. Отриманий результат – теоретично обґрунтована модель – слугує концептуальною основою для подальших прикладних досліджень та практичних інновацій в галузі інклюзивної освіти.

Література

1. Висоцька А., Чайка С. Вивчення стану сформованості комунікативних навичок у дітей з інтелектуальними порушеннями помірного ступеня. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2021. 104(4). С. 58–68. <https://doi.org/10.33189/ectu.v104i4.89>

2. Гопей М., Богданович Л., Лукасевич І., Склярова Н. Морфологічний статус дітей з вадами слуху як детермінанта сучасної якості їх життя.

Спортивна медицина, фізична терапія та ерготерапія. 2024. № 2. С. 109–114. <https://doi.org/10.32782/spmed.2024.2.109-114>

3. Дмітрієва О. Окремі аспекти розвитку особистості молодших школярів з порушеннями слуху. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2020. 9(103). С. 43–54. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.09/043-054>

4. Дорошко І., Малихіна О., Туріщева Л. Розвиток комунікативних умінь дітей з ООП в умовах інклюзивного навчання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2022. 4(26). С. 134–138. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.26>

5. Жук В. Педагогічна допомога дітям раннього віку з порушеннями слуху. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2021. 1(16). С. 126–143. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.146>

6. Лещій Н. Інноваційні та інформаційно-комунікаційні технології в розвитку мовлення учнів з порушеннями слуху. *Inclusion and Diversity*. 2025. (5). <https://doi.org/10.32782/inclusion/2025.5.5>

7. Литовченко В. До питання формування професійної комунікації лікаря та пацієнта з порушенням слуху (презентація авторського Telegram чат-боту). *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2024. 1(24). С. 120–148. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i24.244>

8. Носко М., Трояновська М. Порівняльний аналіз біомеханічних параметрів рівноваги в учнів 7-8 років із порушенням слуху під час занять із фізичної культури. *Вісник Національного університету "Чернігівський колегіум" імені Т. Г. Шевченка*. 2025. 187(31). <https://doi.org/10.58407/visnik.253114>

9. Обухова Н., Клопота Є. Соціально-психологічні та освітні запити батьків дітей із порушенням слуху в умовах війни. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2025. 119(3). С. 151–163. <https://doi.org/10.33189/ectu.v119i3.271>

10. Трояновська, М. М. Особливості психічного розвитку учнів з порушенням слуху та їхній вплив на стан рухової активності. *Олімпійський та паралімпійський спорт*. 2025. (2).

<https://doi.org/10.32782/olimp spu/2025.2.24>

11. Туріщева Л. В., Малихіна О. Є. Роль головоломок у розвитку сенсорної інтеграції у дітей із затримкою психічного розвитку. *Слобожанський науковий вісник. Серія: Психологія*. 2025. (2).

<https://doi.org/10.32782/psyspu/2025.2.29>

12. Туріщева Л., Дорожко І., Малихіна О. Розвиток "soft skills" у підлітків із порушенням слуху. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Психологія*. 2024. 1(22). С. 118–122.

<https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.1.22>

References

1. Vysotska, A., & Chaika, S. (2021). Vyvchennia stanu sformovanosti komunikatyvnykh navychok u ditei z intelektualnymy porushenniamy pomirnoho stupenia [Study of the State of Formation of Communication Skills in Children with Moderate Intellectual Disabilities]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia* [Special Child: Learning and Upbringing], vol. 104, no. 4, pp. 58-68. <https://doi.org/10.33189/ectu.v104i4.89>

2. Hopei, M., Bohdanovych, L., Lukashevych, I., & Skliarova, N. (2024). Morfolohichniy status ditei z vadamy slukhu yak determinanta suchasnoi yakosti yikh zhyttia [Morphological Status of Children with Hearing Impairment as a Determinant of Their Modern Quality of Life]. *Sportyvna medytsyna, fizychna terapiia ta erhoterapiia* [Sports Medicine, Physical Therapy and Ergotherapy], pp. 109-114. <https://doi.org/10.32782/spmed.2024.2.109-114>

3. Dmytriieva, O. (2020). Okremi aspekty rozvytku osobystosti molodshykh shkoliariv z porushenniamy slukhu [Individual Aspects of Personality Development of Younger Schoolchildren with Hearing Impairments].

Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnolohii [Pedagogical Sciences: Theory, History, Innovative Technologies], vol. 9, no. 103, pp. 43-54. <https://doi.org/10.24139/2312-5993/2020.09/043-054>

4. Dorozhko, I.; Malykhina, O.; Turishcheva, L. (2022). Rozvytok komunikatyvnykh umin ditei z OOP v umovakh inkliuzyvnoho navchannia [Development of Communication Skills in Children with Special Educational Needs in Inclusive Education]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Serii: Psykholohiia* [Scientific Bulletin of Uzhhorod National University. Series: Psychology], 134-138. <https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2021.4.26>

5. Zhuk, V. (2021). Pedahohichna dopomoha ditiam rannoho viku z porushenniamy slukhu [Pedagogical Assistance to Young Children with Hearing Impairments]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy* [Education of Persons with Special Needs: Development Paths], vol. 1, no. 16, pp. 126-143. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i16.146>

6. Leshchii, N. (2025). Innovatsiini ta informatiino-komunikatsiini tekhnolohii v rozvytku movlennia uchniv z porushenniamy slukhu [Innovative and Information-Communication Technologies in the Development of Speech in Students with Hearing Impairments]. *Inclusion and Diversity*, no. 5. <https://doi.org/10.32782/inclusion/2025.5.5>

7. Lytovchenko, V. (2024). Do pytannia formuvannia profesinoi komunikatsii likaria ta patsiienta z porushenniam slukhu (prezentatsiia avtorskoho Telegram chat-botu) [On the Issue of Forming Professional Communication Between a Doctor and a Patient with Hearing Impairment (Presentation of the Author's Telegram Chatbot)]. *Osvita osib z osoblyvymy potrebamy: shliakhy rozbudovy* [Education of Persons with Special Needs: Development Paths], vol. 1, no. 24, pp. 120-148. <https://doi.org/10.33189/epsn.v1i24.244>

8. Nosko, M.; Troianovska, M. (2025). Porivnialnyi analiz biomekhanichnykh parametriv rivnovahy v uchniv 7-8 rokiv iz porushenniam slukhu pid chas zaniat iz fizychnoi kultury [Comparative Analysis of Biomechanical Balance Parameters in Students Aged 7-8 Years with Hearing Impairment During Physical Education Classes]. *Visnyk Natsionalnoho universytetu "Chernihivskiy kolegium" imeni T. H. Shevchenka* [Bulletin of the National University "Chernihiv Collegium" named after T. H. Shevchenko], vol. 187, no. 31. <https://doi.org/10.58407/visnik.253114>

9. Obukhova, N., & Klopota, Ye. (2025). Sotsialno-psykholohichni ta osvritni zapyty batkiv ditei iz porushenniam slukhu v umovakh viiny [Socio-Psychological and Educational Requests of Parents of Children with Hearing Impairment in War Conditions]. *Osoblyva dytyna: navchannia i vykhovannia* [Special Child: Learning and Upbringing], vol. 119, no. 3, pp. 151-163. <https://doi.org/10.33189/ectu.v119i3.271>

10. Troianovska, M. M. (2025). Osoblyvosti psykhnichnoho rozvytku uchniv z porushenniam slukhu ta yikhni vplyv na stan rukhovo aktyvnosti [Features of Mental Development of Students with Hearing Impairment and Their Impact on Motor Activity]. *Olimpiisky ta paraimpiisky sport* [Olympic and Paralympic Sport], no. 2. <https://doi.org/10.32782/olimpspu/2025.2.24>

11. Turishcheva, L. V.; Malykhina, O. Ye. (2025). Rol holovolomok u rozvytku sensornoi intehtatsii u ditei iz zatrymkoiu psykhnichnoho rozvytku [The Role of Puzzles in the Development of Sensory Integration in Children with Developmental Delay]. *Slobozhanskyi naukovyi visnyk. Seriya: Psykholohiia* [Slobozhansky Scientific Bulletin. Series: Psychology], no. 2. <https://doi.org/10.32782/psyspu/2025.2.29>

12. Turishcheva, L.; Dorozhko, I.; Malykhina, O. (2024). Rozvytok "soft skills" u pidlitkiv iz porushenniam slukhu [Development of "Soft Skills" in Adolescents with Hearing Impairment]. *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho natsionalnoho universytetu. Seriya: Psykholohiia* [Scientific Bulletin of

Uzhhorod National University. Series: Psychology], 118-122.
<https://doi.org/10.32782/psy-visnyk/2024.1.22>